

Akiért a harang szól – Nagyváradon

Ami Barak kurátorral Horváth Gizella beszélgetett

Művészet

Művészeti események független kurátora Ami Barak, aki Romániában született, de Párizsban él és dolgozik igen régóta. Számptalan nagy jelentőségű művészeti kiállítás produkciós vezetője, a többi között a 2011-es, 54. Velencei Biennálé román pavilonjáé és a 2017-es temesvári Art Encounters biennáléé. Beszélgetésünk 2020. szeptember 3-án a nagyváradai vár művészeti galériájában, az *Akiért a harang szól* című kiállítás megnyitójának alkalmából készült, ennek is Ami Barak a kurátora.

Véletlenül

Horváth Gizella: *Hogy lesz valakiből, aki a romániai szocializmus hajnalán született, rangos nemzetközi művészeti kiállítások kurátora Párizsban?*

Ami Barak: Véletlenül születtem Naszódon (a szüleim épp ott jártak látogatóban), Nagybányán telt a gyermekkorom 1970-ig, akkor jutottam Bukarestbe az egyetemre; művészet-történetet és művészetelméletet tanultam. 1974-ben, tanulmányaim végeztével, törvényesen emigráltam Izraelbe, a román állam pedig visszavonta az állampolgárságomat, mert „hazaárulónak” számított akkoriban, aki emigrált. Így, csaknem egy hónapig, hontalan voltam, ami – filozófiai értelemben – számomra ideális helyzet volt.

H. G.: *Romániába 1990 után térhetett csak vissza?*

A. B.: Romániában 1995-ben jártam először, hivatalos úton. Izraelben éltem 1974-től 1982-ig, nyolc éven át. Párizsba ismét csak véletlenül kerültem, 1982-ben.

Több helyre is pályáztam doktorandusznak, de a kérdés az volt, hogy ki fogad el ösztöndíjasként, hiszen saját költségből nem futotta volna rá, mert a zsebem üres volt. Végül

HORVÁTH GIZELLA (1962, Aninósza) egyetemi tanár. Tanulmányait a BBTE filozófia szakán végezte. A PKE művészet-filozófia-professzora, a Művészeti Tanszéken oktat. Kötetei: A vitatechnika alapjai (Kv., 2002), Maine de Biran. Egy filozófus életútja (Kv., 2005), Túlélőkészlet az esztétikához (2012), A szép és a semmi (2016), Képekretes történetek (2017).

a francia kormány ajánlotta fel ezt a lehetőséget, így kerültem Párizsba, s ott rögtön jobban éreztem magam, mint bárhol másutt. Ahogy a franciák mondják: „cherchez la femme” – így találtam én is rá a feleségemre.

Művészettörténetet tanultam, de a művészet jelene jobban érdekelt, mint a múltja.

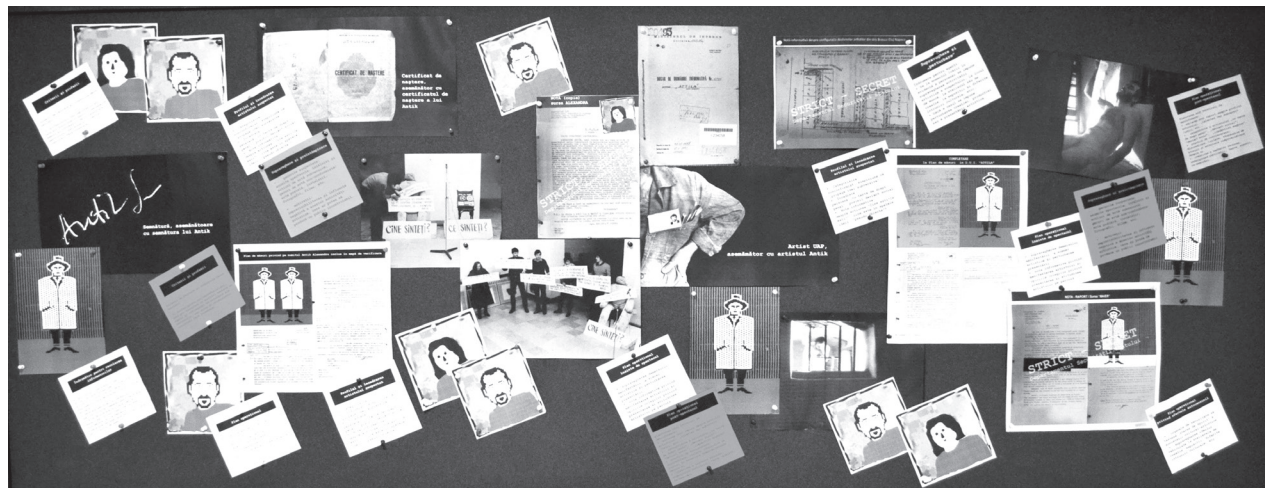
A lumpen-kurátorok nemzedékéhez tartoztam

A. B.: '77-ben véletlenül szerveztem meg az első kiállításomat. Egy kis fotós iskolában tartottam kurzus-

kat, amolyan posztliceális magániskolában, amely elsősorban ipari fotózással foglalkozott, hirdetési céllal. Az első kuratóriumi munkám ebben a fotós iskolában volt.

Megjegyzendő, hogy én a lumpen-kurátorok generációjába tartozom, vagyis nem tudtuk igazán, hogy mit is csinálunk, senki sem képzett erre minket. Úgy kurátorkodtunk,

hogy nem is tudtuk, épp kurátori tevékenységet folytatunk, valahogy úgy, mint Jourdain úr, Molière úrhatnám polgára, aki nem tudta, hogy prózában szokott beszélni! A kurátori foglalkozás még viszonylag új.

*Antik Sándor:
Detective art, 2019,
vegyes technika*

*Részletkép a kiállításról,
az előtérben Bartha Sándor:
Quarantine work, 2020,
loop video*

H. G.: *A Romániai Szakmai Kódexbe 2017-ben került bele.*

A. B.: Franciaországban meg 2016-ban. Harcoltam azért, hogy elfogadtassam francia nyelvterületen a „kurátor” szak kifejezést. Azelőtt a számomra kétesen csengő „kiállítás-biztos” kifejezést használták.

lehet jelentkezni. Emlékszem, amikor a '90-es években elkezdtem tanítani a kurátorság gyakorlatát és bibliográfiát kerestem a diákoknak, nem találtam semmit. Manapság már minden kedden és pénteken

A művészeti kurátorság születése 1969-re tehető, a *When Attitudes Become Form* című kiállítással, amelyet Harald Szeemann rendezett, tehát mintegy ötven éve létezik ez a szakma. A kurátor az, aki az ötleteket, a műveket és a művészeket összehangolja. Érdekes, hogy a mai kurátorok többsége nem művészettörténész alapképzettségű. Sokan a társadalomtudományok, szociológia, filozófia vagy közgazdaság irányából érkeztek. Ma már létezik akadémiai szintű kurátorképzés mesteri fokozattal, s erre bármilyen végzettséggel

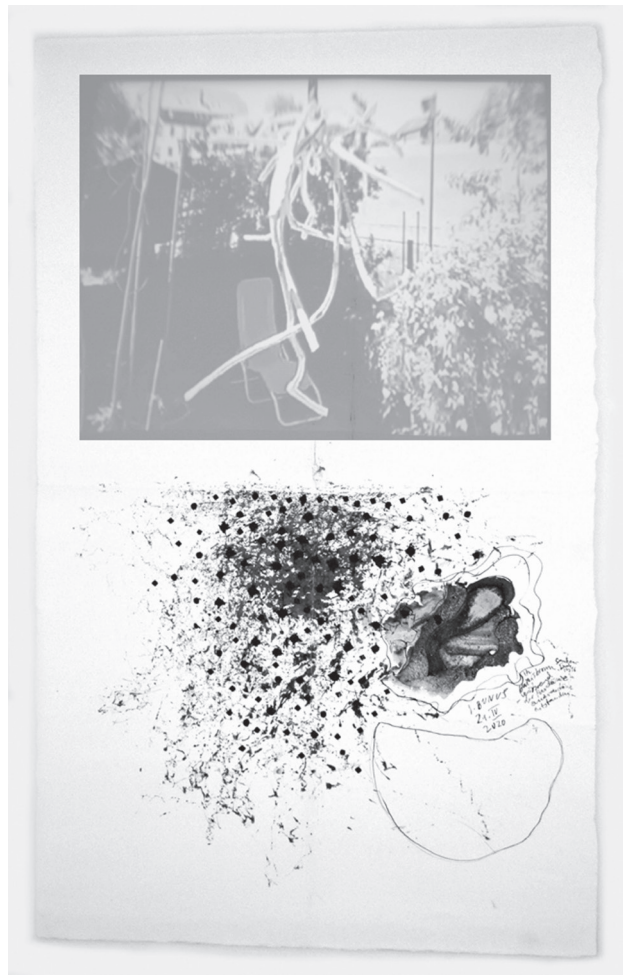
megjelenik egy *On Curating* témájú szaklap.

Meghatározó élmények

A. B.: A '90-es években nagyon érdekelt a feltörekvő nemzedék, vagyis azok a művészek, akik, koruktól füg-

*A terem közepén a padlón
Gerendi-Enderle Anikó:
My Yellow Page, 2000–2004,
vegyes technika*

getlenül, az első lépéseket teszik meg a pályán, akik megjelennek a művészeti porondon. Arról voltam nevezetes, hogy egyike vagyok azoknak, akik tudják, mi történik. Franciaországban én voltam az első, aki Montpellier-ben 1994-ben kiállítást szervezett Douglas Gordonnak. Kiállítottam Dominique Gonzalez-Foerstert, Philippe Parrenót, Pierre

Huyghe-t, Chris Burdent... Volt egy szűk kör, akiknek ez volt a híre, hogy tudják, hogy mi történik. Azok, akiket kiállítottunk, egyfajta visszajelzést kaptak, ezután már nemzetközi szinten folytathatták, majd biennálékon.

Figyeltem a művészeti porondot, kapcsolatban álltam a kollégákkal, a művészekkel... 1993-ban találkoztam Párizsban

*Ioan Bunuș:
Pandemia, 2020, tus, Canson akvarell papír,
vetített videó a lap felső oldalára*

Sharon Essorral, a már a '70-es, '80-as években jelentős londoni Lisson galéria igazgatójával. Egy fiatal művész kíséretében jött, aki kávé és sör melletti beszélgetés során egyszer csak azt mondta, hogy érdekes lenne, ha elmennék Glasgow-ba. Megfogott a személyisége, s mivel a mobilitási kultúra kezdetén voltunk, felültem egy gépre és elrepültem Glasgow-ba. Ez a fiatalember, akiről beszélek, Douglas Gordon volt. Glasgow-ban megismertem egy egész művésznemzedéket: Jonathan Monk, Martin Creed, Martin Boyce, Simon Starling. Csoportos műhelyekben dolgoztak, nem voltak forrásaik, de aktívak és elhivatottak voltak. Így, mintegy véletlenül találtam rá egy fehér foltra, ami épp kezdett megjelenni a térképen. Glasgow-ban jelen lehettem egy művésznemzedék megszületésénél.

Másik meghatározó élményem az 1992-es, határozott cél nélküli Los Angeles-i utazásom volt. Öt napon belül találkoztam Paul McCartneyval, John Baldessarival, Chris Burdennel és Nancy Rubinsszal, Mike Kelleyvel, Charles Rayjel, egy tucat művésszel, és le voltam nyűgözve. Ez egy sokk volt, hihetetlenül intenzív, és egészen más világ.

A művészeti világ terjeszkedése

A. B.: Néhány évtizede tanúi lehetünk annak, hogy a művészeti világ hihetetlenül kiterjedt. Mikor Párizsba kerültem, a '80-as évek elején a Modern Művészetek Múzeumában

voltam gyakornok, és az első kiállítás a Hanne Darbovené volt 1984-ben. A művész hírneve ellenére kevés résztvevő volt, mintegy ötven-hatvan személy. Ma, a Palais de Tokyóban, amely a kortárs művészetnek meghatározó tere, ezrek vesznek részt egy kiállításon. Másik érdekes jelenség a művészeti piac nagymértékű kiszélesedése. Valami olyan ez, mint ami a reneszánsz idején volt. A művészeti piac fejlődött, a művészek száma megnőtt, ahogyan a gyűjtők száma is, és az intézményrendszer exponenciálisan megnőtt. Kínában szinte naponta nyit egy-egy új múzeum. 2010-ben Sanghajban egyetlen kortárs művészeti múzeum működött, ma tizenöt van. A pekingi központi művészeti akadémia első évén tízezer diák tanul. A jelenség hihetetlen mértékű.

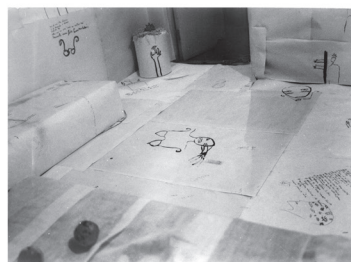
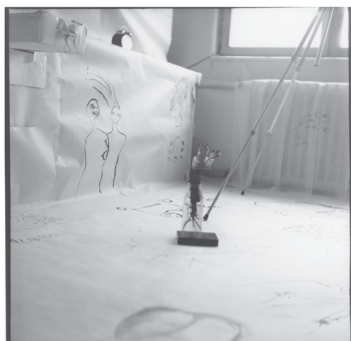
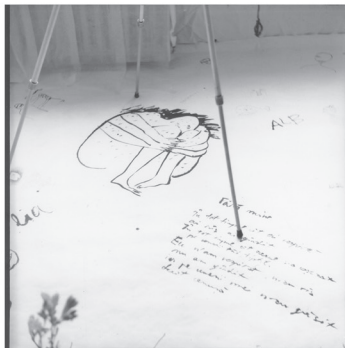
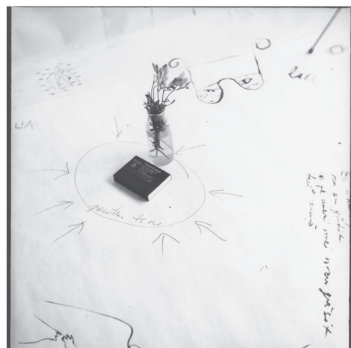
Ioan Aurel Mureșan:
Călătoria magică a ducelui d'Ivry, 2005,
akril, viaszosvászon

H. G.: *A 2003-ban és 2004-ben Párizsban, többtucatnyi helyszínen zajló Nuit Blanche megafesztivál megrendezésekor is tapasztalta a művészetek expanzióját?*

A. B.: Eredetileg a *Nuit Blanche* a múzeumok éjszakája variánsaként született meg, de a párizsi múzeumok nem mutattak iránta érdeklődést. Akkor született meg a döntés, hogy olyan helyszíneket vonjunk be az események megszervezésébe, amelyek eredetileg nem álltak kap-

csolatban a művészetekkel: piacok, templomok, parkok, utcák... Eleinte fogadásokat kötöttünk a majdani résztvevők számára, és a maximális tét 20 000 résztvevőt várt, ami számomra valószínűtlenül magasnak tűnt. Lélektani sokként hatott a szervezőkre azt látni, hogy százazrek jöttek el, ami teljesen szokatlan volt, mérhetetlenül sok. Ezeknek az embereknek a többsége soha sem járt múzeumban vagy kortárs művészeti kiállításon. Azért jöttek el, mert egyszeri alkalom volt, és éjszaka. A szervezők azt

mondják, hogy egymillió látogató van, de ha ez túlzás is, csak marad olyan nyolcszázazernyi – egyetlen éjszakán. Összehasonlításképpen: még a leglátogatottabb kiállítás se hozott a Grand Palais-ban vagy a Pompidou-ban hasonló számú látogatót. A Louvre-ban a nagy Leonardo-kiállítás öt hónap alatt hozott

Dan Perjovschi: *Mere roşii*, 1988, installáció

Fotó: DOREL GĂINĂ / DAN PERJOVSCHI

hatszázézer látogatót, a Pompidou-beli Dali-kiállítás ötszáz-
ezret.

A változások is nagyon gyorsan mennek végbe. Az utóbbi
húsz évben azt tapasztaljuk, hogy két-három évenként
jelentkezik egy-egy újabb művészgeneráció. Világos, ez már
nem 20. századi jelenség, amit valamilyen művészettörténe-
ti címkével láttunk el, mint kubizmus, szuprerealizmus,
minimalizmus – túl vagyunk már az izmusokon. Már az
évtizedelésen – '80-as, '90-es évek – is túl vagyunk. 2000-rel
kezdődően a dolgok fejlődtek, hullámokról beszélünk,
underground irányzatokról, s ezek mozgalmibbak, militán-
sabbak, politikusabbak. A művészet társadalmi témákra
fokalizál: a genderre, faji vitákra, a kreolizációra, a társadal-
mi egyenlőségre, ökológiára és más olyan kifejezésekre,

Ciprian Mureșan:
All the Images from a Book
on Rodin, 2020,
rajz, ceruza, papír

Ferenczi Károly:
A költő (Hunyadi Mátyás), 1984,
digitális print

amelyek nyitásra, állandó változásra buzdítanak. Ilyennek látom én a kortárs jelenséget. Mint egy gazdag stílárís változatosságot. Már nem beszélhetünk relacionális esztétikáról, absztrakt művészetről stb. Egy festő csinálhat performance-t is vagy „sound piece”-t is egyszerre, vagy aki videózik, rajzolhat is vagy készíthet szobrot, installációt. Annak az aktualizáló jelenségnek vagyunk a tanúi, hogy a kommunikációban egyre hangsúlyosabb szerepet kap a technológia. A művészek bölcsőjében már ott volt az okostelefon, és ebből a perspektívából fognak alkotni is.

A posztmodern már túlhaladott. Hajlamos vagyok inkább az „after modern” terminust használni, s ezen a modernitás

pretextusként való használatát értem.

A modernitás, ami egy bizonyos szabad mozgásteret nyújt, megengedi, hogy periferikus dolgokkal zsonglorködjünk, olyanokkal, amik nem is tartoznak bele a modernitás normáiba. Művelhetsz figuratív festészetet anélkül, hogy retrográdnak bélyegezzenek. Ha kedved támad egy virágcsokrot készíteni, megteheted, feltéve, hogy találóan illeszkedjen a jelenkorhoz.

*Dorel Găină:
Amib 59 (camuflarea discretă
a sentimentelor noastre
redescoperite în tâmplător),
2020. június 29. éjjel,
szék, trombita, katonai álcakabát*

*Dorel Găină:
Amib 58 (Ante-Duchamp, la
Mariée mise a nu par ses
célibataires, meme), 2018, tükör,
szék, fotó, ráma, törött üveg,
spárga*

Egy aszinkronikus és hangsúlyeltolódott „szinkópás” történet

H. G.: *A feltörekvő nemzedék pártolójaként mi az, ami ebben a sokszínű világban meg tudja ragadni a figyelmét?*

A. B.: Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy foglalkozhatom a párizsi Salon de Montrouge-nak nevezett ese-

ménnyel, amely az újonnan jelentkező művészeket népszerűsíti, és minden évben megrendezik. Van egy bírálóbizottságunk, ahova mintegy kétezren pályáznak évente. Közülük körülbelül ötvenet mutatunk be kiállításon, így első kézből informálódhatunk. Míg régebben sok volt

*Szabó Csongor:
Lázadás a bolygómozgás ellen,
2017–2018, 16 darabból álló
fotósorozat*

az autodidakta, manapság már a művészek többsége az iskolából kerül ki. Az iskolák hasonlóak, és a végzetek is. Az egyetemek jól megtanítják őket a bemutatkozásra. A diszkurzusaik is hasonlóan.

H. G.: *Hogy tudják őket mégis megkülönböztetni? Mik a művészi minőség kritériumai?*

A. B.: A kritériumok játéka igen széles, és tovább tágul. Számomra a jó művész az, akinek van mondanivalója, tudja, hogy ezt hogy mondja ki úgy, hogy felkeltse az érdeklődésem, és ezt egyéni módon is tegye. A modernitás egyik ismérve a másokkal összetéveszthetetlen egyéniség. Olyan, mint egy aláírás. Ha van egy karakteres aláírásod, az azt jelenti, hogy megvan a tehetséged és az intelligenciád ahhoz, hogy te magad légy, hogy el tudd mondani, ami a szívedet nyomja. Nincs jelentősége a műfajnak, a kifejezési formának, persze az alkotást jól meg kell csinálni, de fontosabb, hogy a kifejezési forma koherens és intelligens legyen.

H. G.: *Mennyire fontos összetevő az esztétikum?*

A. B.: Az esztétikum mindig is fontos volt, nem lehet tőle olyan könnyen megszabadulni. Az emberiség nem ússza ezt meg. De az esztétikum időbeli tényező. Az, ami nekünk tetszik, nem tetszik a nagyszüleinknek, de még a gyermekeinknek sem. Nem vagyok híve Kant egyetemes esztétikai kánonjának. Az esztétikum időbeni, társadalom- és kontextusfüggő dolog. Az esztétikum kritériumai nem azonosak Szenegálban vagy Kongóban, mint ahogy Pekingben sem olyanok, mint San Franciscóban. Ez a 20. század kitűnő fordulata: meghaladtuk a Nyugat-centrikus látásmódot. Vanak művészek mindenfelé, és nem mind alkotnak úgy, mint a keleti parton. Ez egy különidejű és hangsúlyeltolódott „szinkópás” történet.

Kiért szól a harang?

H. G.: *Kiért szól a harang Nagyváradon?*

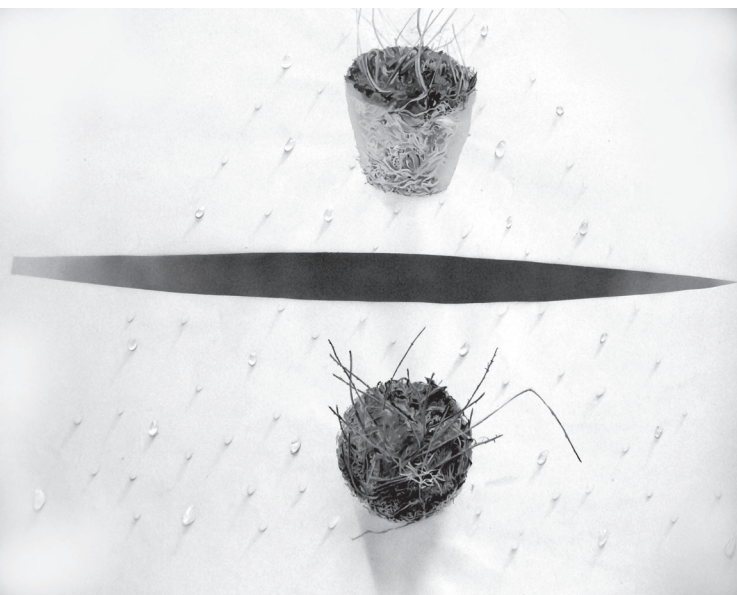
A. B.: Ez is egy véletlen volt. Én persze sose gondoltam, hogy valaha projektet hozok létre Nagyváradon. Nem ter-

*Fekete Tibor:
Felfújható önarckép, 2010,
interaktív installáció*

veztem. Magda Cârnecki a barátom. A párizsi Román Kulturális Intézet igazgatója volt, és ő írt nekem egy e-mailt arra kérve, hogy támogassam a Képzőművészek Egyesülete nagyváradi fiókjának elnökének, Vioara Barának a kezdeményezését. Ő megkeresett, igent mondtam, és megismertem a projekt részleteit. Én nem vagyok olyan kurátor, aki propaganda jellegű, szindikalista kiállításokat csinál. A helyi művészek népszerűsítése csak járulékos eredmény lehet, de kell egy alapgondolat, ami köré megépíthetem a kiállítást. Fontos a helyszínt is szemrevételeznem. És ettől kissé megijedtem. Nem kapcsolódhattam bele egy olyan projekt-

[Vioara Bara], azt szeretném, hogy a kiállítás maga egy történelmi fejezet legyen, ami a máig vezet. Érdeklődtem az újabb, hasonló kaliberű művészek iránt. Az is tetszett, hogy Nagyvárad, maga a város, számított azoknak a művészeknek, akik a későbbiekben ismertté váltak. Tudtam, hogy Mircea Cantor, aki közeli barátom, Nagyváradon született és iskolatársa volt Ciprian

be, amelynek a célkitűzései ennyire szerények. Az én feltevésem az volt, hogy szabad kezet kapjak, és a helyszínt gondolják át még egyszer, illetve frissítsék fel, javítsák meg, tisztítsák meg, hogy legyen megfelelő hely az elképzeléseim számára.

Hála Ujvárossy László könyvének, amely nagyváradi történelmi színhelyekről szól (*Kísérleti művészet Nagyváradon a '80-as években*), azt láttam, hogy a '80-as években Nagyvárad az volt, amivé Kolozsvár vált a '90-es években; itt néhány művész valami különbözőt, eltérőt képviselt, mint a romániai fősodor, egyfajta sziget volt, ahol művészi szempontból érdekes dolgok történtek. Mondtam Vioarának

Mureșan, aki egy évig itt volt. Azt is megtudtam, hogy Dan Perjovschi és Lia Perjovschi szintén itt éltek. Meg hogy létezik ez az egyetem [Partiumi Keresztény Egyetem], ahol Antik Sándor és Bartha Sanyi tanítanak, akiknek a munkássága tetszik és érdekel. Arra gondoltam, hozzuk őket össze. Így született meg a projekt: egyfajta vegykonyha, amely összeköt egy fontos történelmi pillanatot a várossal. A cím Hemingway regényére utal, mert

*Kerekes Gyöngyi:
Herbárium 5., 7., 1989,
rajz, vegyes technika, papír*

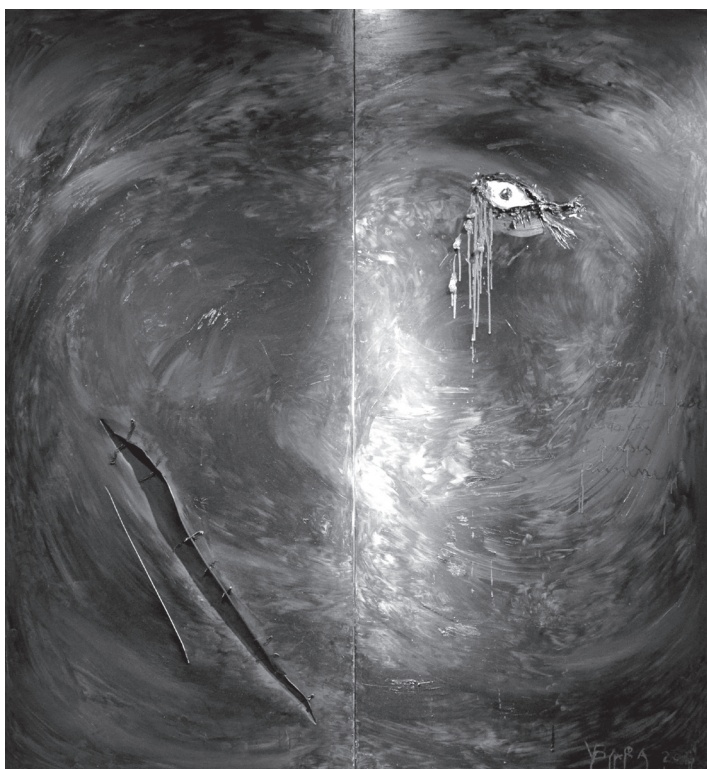
a '80-as évek fiatal művészei olyanok voltak, mint a republikánus spanyol harcosok.

H. G.: ...és a kurátor, mint egy külföldi megfigyelő.

A. B.: Igen, a kurátor olyan, mint a regénybeli amerikai. És ezek a világvégi harcosok is érdekelnek, ha nem is egy regényt, legalább egy kiállítást.

*Jovián György:
Tanulmány a Bontáshoz 1., 2., 2009,
akril, vászon*

*Ioan Augustin Pop:
Noaptea Milenei 6., 1989,
olaj, vászon
Cabinetul medical din
ciclul TZARAgordian, 2016,
olaj, vászon*

*Vioara Bara:
Oarbele nu au voie să râdă
niciodată, râde, AM RÂS,
2019, olaj, vászon*

*Ujvárossy László:
Beuys emlékére, 1986,
installáció*

51

*Anca Brânzaș:
Ce este o operă de artă?,
2019, olaj, vászon*